

ส่วนที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของรูปแบบ

การบริหารสถานศึกษาปัจจุบันต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะมาตรา 50 ได้กำหนดให้สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการบริหารสถานศึกษา ซึ่งจะเน้นประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษาหรือความเป็นเลิศของสถานศึกษาตามมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งการบริหารงานผู้บริหาร ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจในอำนาจอย่างจริงจัง โดยมีองค์การอิสระทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดจนผู้ปกครองและชุมชนคอยตรวจสอบการปฏิบัติงานของสถานศึกษาในเรื่องนี้ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 35 กำหนดให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 34 (2) มีฐานะเป็นนิติบุคคลกำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีอิสระมีความเข้มแข็งในการบริหาร เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างคล่องตัวรวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น ดังนั้น สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดระบบการบริหารงานให้มีประสิทธิผลหรือมีความเป็นเลิศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2557: 2) ซึ่งลักษณะสถานศึกษาหรือโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศ จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งส่วนที่เป็นบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output หรือ Product) ซึ่งผลผลิตของการบริหารสถานศึกษา คือ ผู้เรียน สถานศึกษาที่มีความเป็นเลิศต้องทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานกำหนดและได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข (วิรพงษ์ ไชยหงส์, 2558: 12 - 14)

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ พบว่า การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เป็นการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพหรือการบริหารสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน โดยการปรับระบบภายในที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา กระบวนการจัดการเรียนรู้และกระบวนการนิเทศติดตามผลทางการศึกษาเพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ มีระดับความสำเร็จหรือประสิทธิผลของการดำเนินงานที่มีคุณภาพ มีความโดดเด่นเป็นที่พึงพอใจและยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่สถานศึกษาอื่นได้ ซึ่งอาศัยกระบวนการบริหารเป็นระบบที่มีคุณภาพ เช่น วงจรคุณภาพ (PDCA) ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Plan: P) การดำเนินการตามแผน (Do: D) การตรวจสอบ (Check: C) และการปรับปรุงแก้ไข (Act: A) ร่วมกับการนิเทศแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) และการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ หากไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่และทำตามวงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิด

การปรับปรุงงานและระดับผลลัพธ์ที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ (วีระยุทธ ชาตะกาญจน์, 2555 : 194 - 195; มนต์ชัย เทียนทอง, 2555: 189; ญัฐธัญพัชร อ่อนตาม, 2562: 42 - 43) ซึ่งหลักการดังกล่าว หากนำมาปรับใช้กับการบริหารสถานศึกษาจะช่วยให้สถานศึกษามีการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศได้ ทั้งด้านคุณภาพสถานศึกษา คุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา คุณภาพครู คุณภาพการมีส่วนร่วมของ ชุมชน และคุณภาพนักเรียน

โรงเรียนบ้านปะหละ เป็นสถานศึกษาแห่งหนึ่งที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจในการส่งเสริม และพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงมีคุณภาพได้มาตรฐาน และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ มีทักษะที่จำเป็น ในศตวรรษที่ 21 และมีคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นมืออาชีพ สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 พัฒนาระบบ บริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม การบูรณาการการจัดการศึกษาและเสริมสร้างความรับผิดชอบ ต่อคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบ้านปะหละ เป็นโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ ประจำตำบลปะอาว เป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากที่สุดในตำบลปะอาว และเป็นโรงเรียนที่มี ผลการพัฒนาคุณภาพนักเรียนเป็นที่ยอมรับ และมีผลงานในเรื่องการจัดทำหนังสือเล่มเล็ก จึงเป็น โรงเรียนที่เป็นความหวังของตำบลปะอาวว่า ต้องเป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมสมบูรณ์ในทุกเรื่อง เพื่อส่งผลให้นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา มีความสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัย เป็น แบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนอื่นได้ ดังนั้น จึงจะต้องพัฒนาโรงเรียนบ้านปะหละในทุกด้านเพื่อให้มีความ เป็นเลิศตามที่ชุมชนคาดหวังไว้ ซึ่งการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศนั้น หมายถึง การยกระดับ คุณภาพของสถานศึกษานั้นเอง

แต่ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านปะหละ ยังมีปัญหาในการดำเนินการอยู่หลาย ประการ เช่น ผลการดำเนินการจัดการศึกษาในปีการศึกษา 2562 หากพิจารณาที่คุณภาพนักเรียน ยังประสบปัญหาว่า นักเรียนมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง นักเรียนมีภาวะโภชนาการตามเกณฑ์ไม่ถึง ร้อยละ 70 ซึ่งปัญหาที่พบโดยส่วนใหญ่ ได้แก่ นักเรียนอ้วนเกินไป นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนมี สมรรถภาพทางกายในระดับดีและดีมากไม่ถึงร้อยละ 70 (โรงเรียนบ้านปะหละ, 2563: 18) ทั้งนี้อาจ เนื่องมาจากว่า นักเรียนรับประทานอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ นักเรียนใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย นำเงินมาซื้อ อาหาร เครื่องดื่มที่โรงเรียนเกินความจำเป็น ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้ปกครองนักเรียน ที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังพบว่าขณะที่นักเรียนอยู่ที่บ้านนักเรียนไม่ค่อยทำงานบ้าน ช่วยผู้ปกครอง เช่น ทำความสะอาดบ้านและบริเวณบ้าน ดังนั้น โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนรัก การทำงาน มุ่งมั่นในการทำงาน หากพิจารณาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ผลการทดสอบ ทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2562 มีค่าคะแนนเฉลี่ยบางวิชาต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของโรงเรียนสูง กว่าระดับประเทศเพียงร้อยละ 1.38 เท่านั้น (โรงเรียนบ้านปะหละ, 2563: 22) แสดงถึงผลการจัด การศึกษาสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านปะหละยังต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากผลการทดสอบ ทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว ชุมชนยังมีความ คาดหวังให้นักเรียนโรงเรียนบ้านปะหละทุกคนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้กันทั่วโลก ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่หลักที่โรงเรียนต้องจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพใน 5 ด้าน คือ ด้านภาวะโภชนาการและสมรรถภาพทางกาย ด้านการออม ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน ด้านผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียน ดังที่การศึกษาของ สุริยา ห้าวหาญ (2558: 143) พุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ (2562: 215) วีระ บัวผัน (2563: 272) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562: 12 - 16) ที่ได้กำหนดตัวชี้วัดคุณภาพนักเรียนต้องครอบคลุมทั้งสุขภาพร่างกาย มีคุณธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเกณฑ์การประเมิน และมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

หากพิจารณาที่คุณภาพครู จากการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูในปีการศึกษา 2562 และผลการประเมินการประกันคุณภาพภายในมาตรฐานที่ 3 ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง ยังไม่สามารถนำหลักสูตรไปจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้ตลอดจนมีการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ไม่ครบทุกคน (โรงเรียนบ้านปะหละ, 2563: 22) ดังนั้น จึงต้องพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและมีทักษะการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้การพัฒนาแบบโรงเรียนเป็นฐาน คือ การพัฒนาครูที่โรงเรียนโดยใช้บุคลากรในโรงเรียน นั่นคือ ผู้บริหารนั่นเอง ผู้บริหารต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ สามารถชี้แนะ แนะนำ นิเทศ และเป็นพี่เลี้ยงให้ครูได้ เนื่องจากมีการศึกษาว่า การพัฒนาครูส่วนใหญ่ ครูต้องไปรับการพัฒนารายนอกโรงเรียน โดยที่ครูต้องใช้เวลาค่อนข้างมากในการเข้ารับการพัฒนาที่ไม่ได้ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งในรอบปีหนึ่ง ๆ ครูได้รับการพัฒนาค่อนข้างมาก แต่ไม่มีความชัดเจนว่าได้มีการติดตามและประเมินผลภายหลังการอบรมว่าได้มีการนำไปใช้จริงมากน้อยเพียงใด แต่ควรสร้างเส้นทางความก้าวหน้าสนับสนุนการฝึกอบรมและเรียนรู้ภายในโรงเรียน โดยกำหนดให้ครูที่มีวิทยฐานะสูงมีบทบาทหน้าที่เพิ่มเติมในการเป็นผู้นำการฝึกอบรมและการเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน ทั้งนี้ รัฐควรจะต้องจัดการฝึกอบรมให้ครูมีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ของครูรูปแบบต่าง ๆ เช่น ระบบพี่เลี้ยง (Coaching and mentoring) และการเรียนรู้ผ่านบทเรียน (Lesson study) (ประวิต เอราวรรณ์, 2562: 40 - 42)

ส่วนเรื่องของสภาพบริบทของสถานศึกษานั้น ยังมีพื้นที่หลายแห่งที่ยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ มีน้ำท่วมขังเวลาฝนตก ลานกิจกรรมหรือเวทีสำหรับจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงออก มีพื้นที่คับแคบ ไม่สะดวก เวลาฝนตกหรือแดดออกไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องร่วมมือกับชุมชน ปรับปรุง พัฒนาสถานศึกษาให้มีความพร้อมและเอื้อต่อการเรียนของนักเรียน โดยการระดมทุนมาพัฒนาสถานศึกษา เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้รับงบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อมาพัฒนาในส่วนที่เป็นปัญหานี้ได้อย่างเพียงพอ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุริยา ห้าวหาญ (2558: 143) ที่กล่าวถึงตัวชี้วัดการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศไว้ว่า บริเวณอาคารสถานที่ รวมถึงห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย บรรยากาศอบอุ่น และส่งเสริมให้นักเรียนอยากมาเรียน รักโรงเรียน

จากปัญหาในการจัดการศึกษาที่โรงเรียนบ้านปะหละประสบอยู่นี้ คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนบ้านปะหละและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีความเห็นตรงกันว่า ต้องพัฒนา

สถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ โดยการพัฒนาด้านสภาพบริบทภายในสถานศึกษา อาคารเรียน อาคารประกอบ ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านครู ด้านความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด คือ ด้านคุณภาพนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 (2563: 12 - 15) ได้กำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “SMART STUDENT: นักเรียนฉลาดรู้ (เป็นคนดี มีปัญญา มีทักษะในศตวรรษที่ 21)” ให้สถานศึกษาในสังกัดนำไปปฏิบัติ ได้แก่ คุณภาพสถานศึกษา (Smart School) คุณภาพผู้อำนวยการสถานศึกษา (Smart Director) คุณภาพครู (Smart Teacher) และคุณภาพนักเรียน (Smart Student) สอดคล้องกับนักการศึกษาหลายท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศหรือประสิทธิผลของสถานศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๆ ดังนี้ 1) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา 2) ด้านครู 3) ด้านนักเรียน 4) ด้านสถานศึกษา และ 5) ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม (สมศรี พิมพ์พัฒน์, 2559: 219 - 223; นฤมล เจริญพรสกุล, 2559: 141 - 144; พุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ, 2562: 215)

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนบ้านปะหละ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ในครั้งนี้ จึงมีความต้องการพัฒนา จำนวน 5 ด้าน เพื่อให้สอดคล้องกับจุดเน้นของโรงเรียนที่ว่า “SMART PALA” ซึ่งคำว่า SMART หมายถึง ผลผลิตจากการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนบ้านปะหละ นั่นคือ คุณภาพนักเรียนนั่นเอง เป็นคำที่มาจากอักษรตัวแรกของตัวชีวิตด้านคุณภาพนักเรียน ใน 5 ตัวชีวิต คือ 1) สุขภาพร่างกายแข็งแรง (Strong: S) 2) คุณธรรมด้านการออม (Moral in saving: M) 3) ความสามารถในการทำงาน (Ability: A) 4) ความสามารถด้านการอ่าน การเขียน และคณิตศาสตร์ (Reading, Writing & Arithmetic: R) โดยเน้นผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) และ 5) ความสามารถด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (Training in English: T) ส่วนคำว่า “PALA” เป็นผลผลิตใน 4 ด้าน คำว่า PALA เป็นคำที่มาจากอักษรตัวแรกของผลผลิต จำนวน 4 ด้าน คือ 1) ด้านสถานศึกษา (Place: P) 2) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา (Academic: A) 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ของครู (Learning Management: L) และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน (Associate & Coordinate: A) ส่วนกระบวนการในการบริหารสถานศึกษานั้นใช้วงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) ร่วมกับการนิเทศแบบพี่เลี้ยง (Mentoring)

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบ

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

1.1 การบริหารสถานศึกษา หมายถึง ความสามารถในการจัดกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และองค์คณะบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษาภายในเป็นระบบตามมาตรฐานและคุณภาพให้แก่เยาวชน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ใช้ระบบการประเมินผลงานที่อาศัยตัวบ่งชี้เป็นตัวสะท้อนผลงานให้ออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นและแสดงผลงานต่อสาธารณะ

1.2 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหาร 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งทำให้สถานศึกษาและหรือโรงเรียนมีความคล่องตัวในการบริหารมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการบริหารโรงเรียนในระบบการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management)

1.3 แนวคิดการบริหารสถานศึกษา เป็นทฤษฎีระบบที่ประกอบไปด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินการ และผลผลิต ข้อมูลย้อนกลับ และสภาพแวดล้อม ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา ถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการบริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีความรู้ ความเข้าใจใฝ่รู้และพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและจะต้องให้ความสำคัญกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อผลิตนักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีศักยภาพ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

2.1 การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาที่มี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล หรือการบริหารสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน โดยการปรับระบบภายในที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โดยอาศัยกระบวนการบริหาร กระบวนการจัดการ เรียนรู้และกระบวนการนิเทศติดตามผลทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ คือ นักเรียน นั้นเอง มีระดับความสำเร็จหรือประสิทธิผลของการดำเนินงานที่มีคุณภาพมีความโดดเด่นเป็นที่พึงพอใจและยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถเป็นแบบอย่างของสถานศึกษาอื่นได้

2.2 องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้
1) คุณภาพสถานศึกษา 2) คุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา 3) คุณภาพครู 4) คุณภาพการมีส่วนร่วม และ 5) คุณภาพนักเรียน

2.3 ตัวชี้วัดขององค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ มีดังนี้
1) ด้านคุณภาพสถานศึกษา (Smart School) มี 5 ตัวชี้วัด คือ 1) มีการจัดภูมิทัศน์ให้สะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบ 2) อาคารสถานที่สะอาด ร่มรื่น สวยงาม อากาศสดชื่น 3) อาคารเรียน อาคารประกอบ มีความแข็งแรง ปลอดภัย 4) บรรยากาศอบอุ่นและส่งเสริมให้นักเรียนอยากมาเรียน รักโรงเรียน และ 5) มีการจัดสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน

2) ด้านคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา (Smart Director) มี 6 ตัวชี้วัด คือ 1) มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน 2) มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา 3) ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพนักเรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมาย 4) พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ 5) จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และ 6) จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้

3) ด้านคุณภาพครู (Smart Teacher) มี 2 ตัวชี้วัด คือ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และ 2) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

- 4) ด้านคุณภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน (Smart Team) มี 4 ตัวชี้วัด คือ
- 1) ดำเนินการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยร่วมเป็นคณะกรรมการของสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการผู้ปกครอง
 - 2) สถานศึกษารับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษา
 - 3) หน่วยงานทุกระดับส่งเสริมการระดมทรัพยากรในการจัดการศึกษา และ
 - 4) สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมทำการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษา
- 5) ด้านคุณภาพนักเรียน (Smart Student) มี 5 ตัวชี้วัด คือ
- 1) นักเรียนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง
 - 2) นักเรียนมีคุณธรรมด้านการออม
 - 3) นักเรียนมีความสามารถในการทำงาน
 - 4) นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่าน การเขียน และคณิตศาสตร์ และ
 - 5) นักเรียนมีความสามารถด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

3. แนวคิดเกี่ยวกับวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA)

วงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan: P) การดำเนินการตามแผน (Do: D) การตรวจสอบ (Check: C) และการปรับปรุงแก้ไข (Act: A) โดยการวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และหากไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการดำเนินงาน โดยเริ่มต้นใหม่และทำตามวงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและระดับผลลัพธ์ที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหลักการดังกล่าวหากนำมาปรับใช้กับสถานศึกษาจะช่วยพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพได้ โดยขั้นตอนการบริหารงานตามวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan: P) ได้แก่ การเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดเป้าหมาย จัดทำแผนตามเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ระยะเวลา งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ และการประเมินผล

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการตามแผน (Do: D) ได้แก่ การดำเนินงานต่อเนื่องจากการวางแผน โดยมีการอบรม ประชุมชี้แจง มอบหมายผู้รับผิดชอบ และให้การสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร บุคลากร และดำเนินการนิเทศ แนะนำ กำกับ ติดตาม เพื่อให้งานเป็นไปตามแผนที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check: C) ได้แก่ การประเมินผลการปฏิบัติตามแผน โดยจัดให้มีการประเมินผลตามแผนที่กำหนด วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้องจากการเปรียบเทียบระหว่างเป้าหมายกับการดำเนินการตามแผน เพื่อจะทราบว่าต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไข (Act: A) ได้แก่ การนำผลการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้อง มาปรับปรุงแก้ไข และหากผลการดำเนินงานยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานใหม่ให้เหมาะสมในการวางแผนระยะต่อไป แต่ถ้าผลการประเมินพบว่างานสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ในการวางแผนครั้งต่อไปต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมายให้สูงขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนา และจัดทำรายงานไว้เป็นหลักฐาน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศแบบพี่เลี้ยง

4.1 การนิเทศแบบพี่เลี้ยง หมายถึง การช่วยเหลือครูในลักษณะพี่เลี้ยงในการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ โดยให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถหรือเป็นที่ยอมรับหรือผู้บริหารในหน่วยงานให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะ ช่วยเหลือครูหรือบุคลากรในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานหรือการจัดการเรียนรู้ให้มีศักยภาพสูงขึ้น

4.2 ลักษณะของการนิเทศแบบพี่เลี้ยง เป็นการให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์หรือผู้บริหารในหน่วยงานการศึกษาให้คำปรึกษานำแนะแก่รุ่นน้อง เพื่อช่วยในการทำงานประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดยการถ่ายทอด การดูแลให้คำปรึกษา และชี้แนะความรู้ เพื่อให้มีศักยภาพในการทำงานที่สูงขึ้น และเป็นการสร้างและการแสวงหาโอกาสสำหรับการพัฒนาบุคลากรและความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

4.3 คุณลักษณะของพี่เลี้ยง ต้องเป็นผู้ที่คิดบวกมีบุคลิกภาพเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ดี กระตือรือร้น ชอบให้ออกสา ยืดหยุ่น มั่นใจในตนเอง กล้ารับผิดชอบ และรับชอบ เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น มีความเอาใจใส่ต่อผู้อื่นมีลักษณะโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับและชำนาญในเรื่องนั้น ๆ

4.4 บทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยง เป็นผู้ที่ยคอยดูแลให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นรุ่นน้องในการทำงาน และช่วยให้มีความรู้ความสามารถที่สูงขึ้น และเป็นการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา

5.1 การวิจัยและพัฒนา มาจากคำว่า Research and Development มีชื่อเรียกย่อว่า R & D เป็นลักษณะหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบในการพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมา โดยอาศัยกระบวนการวิจัยในการทดสอบ ตรวจสอบ และประเมินผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นในสภาพจริง และดำเนินการปรับปรุงหลาย ๆ รอบจนได้ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพแล้วทำการเผยแพร่ต่อไป

5.2 กระบวนการวิจัยและพัฒนา มี 4 ขั้นตอนสำคัญ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย Research₁ (R₁) เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา Development₁ (D₁) การพัฒนารูปแบบ ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย Research₂ (R₂) เป็นการศึกษาทดลองใช้รูปแบบ ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา Development₂ (D₂) เป็นการศึกษาประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ

6. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

6.1 รูปแบบ หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ สามารถนำไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ กันที่สามารถแสดงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ เป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างหรือเป็นแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และหลักการของระบบ

6.2 การแบ่งประเภทของรูปแบบ แบ่งตามลักษณะของรูปแบบที่อิงอยู่กับวัตถุประสงค์ในการพัฒนารูปแบบ และวัตถุประสงค์ในการนำรูปแบบไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

6.3 ลักษณะของรูปแบบที่ดี ควรมีลักษณะองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา สร้างความคิดรวบยอดใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจนจนสามารถนำไปสู่การทำนายผลที่อาจเกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด

6.4 องค์ประกอบของรูปแบบ มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการ และ 5) ผลผลิต

6.5 การพัฒนารูปแบบ มีขั้นตอนที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research₁: R₁) เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development₁: D₁) เป็นการพัฒนาแบบ ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research₂: R₂) เป็นการทดลองใช้รูปแบบ ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development₂: D₂) เป็นการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ

6.6 การตรวจสอบและประเมินรูปแบบ เป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของรูปแบบว่ามีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด โดยใช้วิธีการตรวจสอบโดยการจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ประเมินความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และการนำไปทดลองใช้จริง